

cognitive and practical skills, knowledge, motivations, values and ethics, which together may be involved in certain situations.

There are different approaches to determining the methodological competence and interpretation of its structure and components. After analyzing the works of the mentioned authors, we've chosen two different in structure and content components of the structure model of methodical competence.

We believe that the development of methodological competence of the teachers of mathematics is a continuous process that should take place throughout the professional activity of the person. The requirements of specialized schools enabled us to refine the structure model of methodical competence math teacher proposed by S. O. Skvortsova.

Methodical preparation of the future mathematics teacher of social and humanities education should be to some extent different from the preparation of the teacher to work with students from other sections of training, as there are qualitative differences in the mathematics teacher at the level of the standard.

Training course «The training of future math teachers to work with students in classes of social and humanities education» is designed. It is focused on the students of physics and mathematics faculty teaching in higher education. The experience shows that the formation of regulatory competence is combined with variable and partly methodical and is the basis of formation of professionalism of future mathematics teachers of social and humanities. The designed complex of didactic-methodological exercise contributes to the formation of future teachers' regulatory competence.

Key words: methodical competence, a basic level, humanitarian profile, regulatory competence, a special course, didactic-methodological exercises.

УДК [378.011.3-051:378.091.21]-047.48

С. О. Шехавцова

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

СУБ'ЄКТНО-ПРОФЕСІЙНИЙ ЦИКЛ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто процес формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Ґрунтуючись на розумінні педагогічної системи, як сукупності взаємозалежних і взаємодіючих між собою компонентів, які утворюють цілісність, єдність, автор запропонував цикл системи формування суб'єктності студентів. У результаті дослідження було окреслено та охарактеризовані етапи становлення й функціонування процесів, орієнтованих на самоформування студентами практичної готовності до виконання певних педагогічних функцій, які передбачають наявність суб'єктності у студентів. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці педагогічної моделі формування суб'єктності студентів.

Ключові слова: суб'єктність студентів, суб'єктно-професійний цикл, етапи становлення, фахова підготовка, науково-педагогічний супровід.

Постановка проблеми. Докорінні зміни в політичній, соціально-економічній та інших сферах суспільного життя зумовлюють необхідність подальшого реформування системи вищої освіти як соціального інституту, що сприяє розвитку українського суспільства. Одним із пріоритетних завдань модернізації системи вищої освіти залишається забезпечення

якості підготовки студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки, пошук дієвих механізмів оцінювання суб'єктності студентів у навчально-виховному процесі.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі формуванню суб'єктності студентів у контексті професійної підготовки були присвячені наукові праці відомих науковців, зокрема, К. Абульханова-Славської, О. Волкової, С. Кашлева, Ф. Мухаметзянкової, Т. Ольхової, Л. Подимової, О. Полухіної, В. Сластьоніна, Є. Сергієнка, Г. Сорокових та ін.

Дослідженням педагогічних систем було присвячено низку наукових робіт таких науковців, як В. Загвязинського, О. Савченко з точки зору дидактичних систем, І. Беха, О. Кучерявого, О. Сухомлинської з точки зору систем виховання та самовиховання, Ю. Бабанського, Н. Кузьміної з точки зору загально педагогічних підходів до вивчення систем.

Мета статті. У загальнонауковому трактуванні педагогічна система передбачає сукупність взаємозалежних і взаємодіючих між собою компонентів, які утворюють цілісність, єдність. Ґрунтуючись на такому розумінні педагогічної системи, ми ставимо за мету в поданій статті описати цикл системи формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження в межах запропонованої статті становлять як теоретичні методи, а саме: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури з проблеми дослідження, що надає змогу систематизувати дані про ступінь наукової розробки; так і емпіричні, а саме: метод аналізу результатів професійно-педагогічної діяльності студентів, моделювання та педагогічний експеримент для перевірки ефективності циклу формування суб'єктності студентів.

Виклад основного матеріалу. Моделювання є невід'ємною частиною в забезпеченні природної єдності процесу навчання й наукових досліджень у педагогічному процесі. Ми погоджуємось із думкою вітчизняного науковця О. Дубасенюк про те, що модель має відображати таку розумово реалізовану систему, яка, відображаючи та відтворюючи об'єкт наукового дослідження, здатна замінити його таким чином, щоб її вивчення дало нам нову інформацію про цей об'єкт [1, 13].

Слід відзначити, формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки переважно відбувається в процесі аудиторного навчання в університеті, проте майже не впливає на зміст і методи науково-методичної роботи, яка організовується зі студентами в позанавчальний період. Можна констатувати невідповідність такої системи підготовки особливостям сучасного соціально-педагогічного контексту розвитку вищої освіти та особливостям запитів самих студентів. Усе це спричиняє пасивне сприйняття студентами наукових основ педагогіки, обмеженість практичної спрямованості набутих знань. Тому важливими вихідними

положеннями моделювання системи формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки ми вважаємо такі:

- урахування протиріч між традиційною формою здійснення педагогічної діяльності, колективним характером праці, що зумовлює суб'єкт-суб'єктну взаємодію між учасниками навчального процесу, та індивідуальною формою опанування суб'єктних технологій кожним студентом у процесі фахової підготовки;
- створення умов для неперервного саморозвитку й самовдосканалення студентів у професійно-педагогічній діяльності як у період навчання в університеті, так і поза межами вишу;
- орієнтація на соціально-педагогічний контекст змін у системі освіти, формування готовності до впровадження інновацій, подолання стереотипів традиційної педагогічної діяльності при цьому вміло поєднувати вже набутий досвід у сфері педагогіки з інноваційними технологіями.
- наявність суб'єктності студентів, а саме: ціннісних життєвих орієнтирів, спрямованості особистості на активне й самостійне засвоєння знань, умінь і навичок щодо фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей, тобто наявність прагнення до самопізнання, до самоосвіти, самовиховання й саморозвитку.

В основу формувального етапу експерименту було покладено системність, цілісність, наступність роботи зі студентами педагогічних спеціальностей упродовж трьох-п'яти років у процесі фахової підготовки. Такий цикл ми назвали *суб'єктно-професійним*, оскільки він умовно визначає певний період формування суб'єктності студентів і ґрунтується на закономірностях професійно-педагогічного самовиховання й саморозвитку особистості.

Від існуючої навчально-виховної системи в університеті експериментальна система відрізняється більшою цілеспрямованістю щодо формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Експериментальна робота з формування суб'єктності студентів не обмежується в такій системі лише розробкою та впровадженням спецкурсу «*Суб'єктно-професійне становлення педагога*», а передбачає систематичне залучення студентів педагогічних спеціальностей до різних форм науково-методичної роботи щодо формування їх суб'єктності в контексті науково-педагогічного супроводу протягом усього періоду навчання в університеті. Цілісність і наступність експериментальної роботи зі студентами педагогічних спеціальностей у процесі вивчення спецкурсу, а також протягом усього навчання в університеті виявляється в тому, що мета її спільна – формування суб'єктності студентів від невизначено-низького рівня до стабільно-високого, який свідчить про стійкий рівень сформованості суб'єктності студентів, їхню готовність до набуття професіоналізму в майбутній педагогічній кар'єрі. Цілісним є також зміст усього суб'єктно-професійного циклу.

Схема суб'єктно-професійного циклу представлена на Рис. 1. У загальному вигляді вона відзеркалює одне з основних положень нашого дослідження щодо наступності формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей.

На схемі показано, що практика вищої школи зумовлює необхідність постійного розвитку суб'єктності студентів у період навчання в університеті. Первинний рівень суб'єктності, який набувають студенти в процесі фахової підготовки, виявляється у практично-педагогічній діяльності та впливає, як на проходження педагогічної практики в школі, так і на майбутню професійно-педагогічну діяльність молодих педагогів.

Представлена схема суб'єктно-професійного циклу відбиває взаємозв'язок етапів фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей в університеті, форм впливу на формування суб'єктності студентів і залежність від цього динаміки рівнів суб'єктності студентів у процесі фахової підготовки.

Важливою особливістю організації формування суб'єктності студентів у ході їх цілісної фахової підготовки є врахування принципу поетапності й послідовності, оскільки процес формування суб'єктності студентів має здійснюватися поетапно та за стадіями.

Етапи становлення й функціонування процесів, орієнтованих на самоформування студентами практичної готовності до виконання певних педагогічних функцій [2, 113]. При цьому окремі етапи забезпечують перехід усього процесу фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей до нового якісного стану, який спрямований на подальший саморозвиток завдяки сформованій суб'єктності.

Відповідно до запропонованої схеми перший та другий етапи фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей передбачає адаптацію студентів до умов вищого навчального закладу та теоретико-практичне засвоєння педагогічних основ. За результатами проведеного констатувального етапу експерименту більшість студентів першого та другого курсів мають невизначено-низький рівень суб'єктності. На цьому адаптаційному етапі та теоретико-практичному засвоєнні педагогічних основ, з одного боку, відбувається науково-методичний супровід студентів з боку кураторів і викладачів університету в позааудиторний час, а з іншого – відбувається засвоєння циклу предметів фундаментальної психолого-педагогічної підготовки (педагогіка, загальна психологія, історія педагогіки, вікова та педагогічна психологія, основи педагогічної майстерності).

Слід відзначити, достатньо високий потенціал формування суб'єктності студентів міститься у змісті дисциплін спеціальної предметної підготовки, оскільки студенти із самого початку вмотивовані на самооволодіння педагогічними вміннями проектування, конструювання та розв'язання саме фахових завдань. Більше того, відповідно до навчальних

планів із різних фахових педагогічних спеціальностей саме цикл спеціальних дисциплін передбачає певні години з організації самостійної роботи студентів. Підпорядкувати самостійну роботу студентів завданням формуванню професійної суб'єктності є одним із найефективніших напрямів оптимізації фахової підготовки.

Рис. 1. Схема суб'єктно-професійного циклу формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки

У ході третьої стадії формування суб'єктності студентів відбувається цілеспрямоване формування особистісних якостей і професійних умінь, що передбачає навчально-методичне забезпечення, що відбиватиметься в навчальних планах завдяки наявності спецкурсу «Суб'єктно-професійне становлення педагога». Мета спецкурсу полягає в цілеспрямованому формуванні особистісних якостей і професійних умінь на основі суб'єктності студентів. При цьому повинно забезпечуватись у всіх видах діяльності поєднання мотивів і цілей, внутрішніх інтенцій із зовнішнім педагогічним впливом, що сприятиме зростанню самовизначення й усвідомленню студентами необхідності до саморегуляції в різних видах педагогічної діяльності. На цьому етапі циклу формування суб'єктності студентів їх рівень суб'єктності відповідно до поступової динаміки є нестабільно-стандартним та

послідовним етапом до остаточної мети нашого дослідження. Зважаючи на це, процес організації формування суб'єктності студентів ми розглядаємо як перетворення їх функціональних станів. Тобто перехід від одного рівня до іншого, зокрема від невизначено-низького до нестабільно-стандартного, від нестабільно-стандартного до стабільно-високого рівня суб'єктності, які пов'язані із стимулюванням суб'єктності особистості в самоформування певних умінь і якостей, як на заняттях із конкретної дисципліни, так і в позанавчальний час у процесі виконання самостійної роботи тощо.

Щодо останньої четвертої стадії формування суб'єктності студентів, то вона полягає у проявах суб'єктності студента, який здійснює самостійне, цілеспрямоване перетворення власних здібностей і особистісних властивостей на професійно значущі якості. Студент реалізує можливості в досягненні певного рівня кваліфікації та різнобічного професійно-особистісного розвитку в процесі педагогічної (виробничої) практики, яка необхідна для успішного виконання майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, у межах запропонованої статті нами було доведено, що саме педагогічні вищі навчальні заклади мають найбільший потенціал для розробки та реалізації перспективної цільової програми організації суб'єктно-професійного становлення студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки. Науково-педагогічний супровід на цьому етапі передбачає наявність на факультетах концепції суб'єктного становлення студентів як педагогів за наявності науково-теоретичного забезпечення, на кафедрах – за наявності певних методик щодо організації формування суб'єктності студентів. Очевидно, що зміст програм психолого-педагогічних дисциплін повинен орієнтувати викладачів педагогічних кафедр на спеціальне планування процесу стимулювання студентів до адекватної самооцінки, стимулювання активної суб'єктної позиції студентів щодо професійно-педагогічної діяльності, забезпечення емоційного переживання цінностей фахової культури та цінностей професійно-педагогічного саморозвитку, усвідомлення студентами свого «Я-професійного».

Найближчі перспективи подальшого дослідження обраної проблеми ми вбачаємо в розробці педагогічної моделі формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки на основі суб'єктно-професійного циклу та суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки / О. А. Дубасенюк // Професійна педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : [монографія] / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька та ін.] ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 8–30.
2. Кучерявий О. Г. Професійне самовиховання у вищій школі : навч. посіб. / Олександр Георгійович Кучерявий. – К. : Освіта України, 2010. – 200 с.

РЕЗЮМЕ

Шехавцова С. А. Субъектно-профессиональный цикл формирования субъектности студентов педагогических специальностей в процессе специальной подготовки.

В статье рассматривается процесс формирования субъектности студентов педагогических специальностей в процессе специальной подготовки. Основываясь на понятии педагогической системы, как совокупности взаимозависящих и взаимодействующих между собой компонентов, которые образуют целостность и единство, автор предлагает разработку цикла системы формирования субъектности студентов. В результате научного исследования были охарактеризованы этапы становления и функционирования процессов, которые ориентированы на самоформирование студентами практической готовности к выполнению определенных педагогических функций, которые предусматривают наличие у студентов субъектности. Перспективы будущих научных исследований предполагаются в разработке педагогической модели формирования субъектности студентов.

Ключевые слова: субъектности студентов, субъектно-профессиональный цикл, этапы становления, специальная подготовка, научно-педагогическое сопровождение.

SUMMARY

Shekhavtsova S. The Subjective and Professional Cycle of the Students' Subjectivities Formation of Pedagogical Specialties in the Process of Special Preparation.

The article deals with the process of the students' subjectivity formation of pedagogical specialties in the process of special preparation. Based on the notion of a pedagogical system as the harmony of mutually dependable and interactive components, which constitute the unity, the author has aimed to work out the cycle of the students' subjectivity formation system. The following scientific methods have been used in the investigation such as analysis and generalization of the pedagogical and psychological literature on the research topic and pedagogical experiment for examining the efficiency of the cycle of the students' subjectivity formation.

According to the presented scheme the first and the second stages of a special students' preparation of pedagogical specialties provide the students' adaptation to the high education conditions and require the theoretical and practical awareness of the pedagogical essentials. At the adaptation stage, on the one hand, the pedagogical essentials are learnt by the students and, on another hand, the scientific and pedagogical university teachers' support accomplish during the extracurricular activity.

As for the third stage, the aim of the formation of the students' personal features and professional skills accomplish due to special scientific and methodological support. Hence, it means that special scientific and methodological support has to be included into academic curriculum by including a special course «The subjective and professional teacher's development». The designer sets the following goal of this course to develop the students' personal features and professional skills on the basis of the students' subjectivity. It has to be taking into account that the experimental research of the students' subjectivity formation does not limit by designing and including of a special course «The subjective and professional teacher's development» in the academic curriculum. This process requires systematic students' subjectivity formation of pedagogical specialties in their special preparation by involvement of different forms of methodological support during the whole academic process in the university. The fourth stage requires the students' comprehensive professional development in the pedagogical practice.

As the result of the scientific research the stages of the students' subjectivity formation and the processes of functioning have been determined and characterized. They are directed on the students' selves-formation of their own practical willingness on performing the definite pedagogical functions, which require availability of the students' subjectivity.

The perspective scientific researches require working out a special pedagogical model of the students' subjectivity formation of pedagogical specialties in their special preparation.

Key words: *the students' subjectivity, a subjective and professional cycle, the stages of the students' subjectivity formation, special preparation, scientific and pedagogical support.*